

Izhaja
1. in 15. dne
vsakega meseca.

Rokopisi
ne vračajo se.

ZORA

Stoji na leto:
redoma
po 4 forinte,
izjemoma
po 3 forinte.

ČASOPIS ZABAVI I PODUKU.

Pregled. Poezije: Homerove odiseje tretji spev. Novej domovini. Tvoje oči. — V gorah. — Don Carlos. — O Stanku Vrazu. — O hitrosti zvoka. — Spomini na Benetke. — Listnica opravištvá. —

Homerove odiseje tretji spev.

Prevel V. K.

(Dalje.)

304 **L**et sedmero je v zlatej Mikení potem gospodaril,
Kar je Atrída ubil, a ljudstvo je bilo pokorno.
Osmea pak mu je prišel Orest čestiti na skazo,
Iz Aten se vrnivši, in otca morilca ubije,
Egista zvitega, ki mu je otca slavnega vbil bil.
310 A ko je tega ubil, i pogrebščino slavil Argejcem
Matere svoje groznice in Egista malomožáka,
Istega dne mu pride domú Meneláj jakoglási,
Mnogo blagá vedóč, kar ladje nosile so tege. —
Dragi, pa dolgo i ti ne pohajaj daleč od doma,
Ker si lastnino v poslopju domačem ostavil i može
Tako zeló silovite, da vséga ti mari ne snédo,
Ter razdelé si blagó, ti pak zastonj ne potuješ.
A Menelája ti še obiskáti velim i svetujem;
Kajti nedavno je on od drugódi domu se povrnil,
Od ljudij, od koder bi níkdo se v duhu ne nad'jal
320 Priti nazaj, ko hitro bi njega zanesli viharji
T'ja na prostrano morjé, od koder i ptice ne mogo
V enem letu dospeti; takó je veliko i silno!
Mahoma pojdi z ladjo tedáj ino svojimi drugi;
A če po suhem izvóliš, imaš na! voz ino konje,
Ná i moje sinove, ki v blaženi grad Lakedemon
Spremijo te, kjer biva junak Menelaj belolasi.
Prosi ga sam, naj vso resnico naznani ti točno;
328 On laží ne pozná, ker mož ti je jako pravičen. —

Tak' je d'jal, a zapadlo je solnce i mrak je nastopil.

330 In mej njimi poreče Kronidova hči sovooka:
Stárosta, to-le vse si res dostojno povedal.
Vendar izrežite zdaj jezike i vina zmešajte,
Da Pozéjdonu, mórja vladarju, in drugim nesmrtnim
V dar kropímo, na pokoj mislêč; ker čas je že temu.
Vže je svetloba zašlá za tmino, a nij več spodobno
Dolgo pri božjem obedu posedati, temveč oditi.

Rekla takó je Atena, no ti so poslušali svet nje.

Hitro glasníki so pótle roké z vodó jim polili,
In mladenči vrče píjačne do roba nalíli,

340 Ter načetke delili po čašah vsem za kropljenje;

In jezike so vrgli na ogenj i vstavši kropili.

A ko so pokropili i se po izvolji napili,

Vže sta hitela Atena i Télemah, líčen bogovom,

Vračati koj se nazaj obadva k bókastej ladji.

Nestor pak ju je vzdržal opominjáje z besedo:

Zevs obvári me tega i drugi nesmrtni bogóvi,

Da bi vidvá hodila od mene na jadrno ladjo,

Liki bi jaz brez odeje celó bil ali ubožec,

Kteri še haj i šare obilo nima pri hiši,

350 Da bi ugodno ležišče i sebi oskrbel i gostom.

Nego pri meni so halje i mnoge lepe opráve.

Vendar takega moža, Odiseja, sin slavoviti

V ladji na krovu ne bo vsaj ležal, dókler živím jaz,

Dokler ostanejo meni doma v poslopju sinovi,

Da gostíjo mi goste, ki pridejo v naše domovje.

(Dalje pride.)

Novej domovini.

P. D. - Pajkova.

Kraj, ki novo si postál domovje méni,
Mesto, ki me svojo zoveš zdaj mestjanko,
Ljudstvo, ki spoznavaš mene kot Slavjanko,
Iz srcá bodíte dnes mi pozdravljeni!

Vračam se iz domovine svoje drage,
Kjer je prva meni se mladost iztekla,
Moč nepremagljíva ker je mene vlekla
Obiskáti dom moj, znance moje blage.

Iz domovja pa k domovju spremljevála
Dobrodejna mene je ves pot solzica,
Ker kot nékdaj lepa še stojí Gorica,
In spomin mi prejšnji še je shranjevála.

A po domu tem tešiti hrepenenje,
Ki ne sme, ne more zdaj več moje biti,
Zvesto-vdana tebe za naprej ljubiti,
Novi dom moj! moje od sedaj so želje.

Torej kraj, ki novo si domovje méni,
Mesto, ki me svojo zoveš zdaj mestjanko,
Ljudstvo, ki spoznaváš mene za Slavjanko,
Iz srcá bodite dnes mi pozdravljeni!

Tvoje oči.

Bedének.

Pod milim nebom lepšega ni,
Kakór so tvoje modre oči,
Kakor je tvoja zala rast,
Ki vsakej bi góspi delala čast!

Ne veš, ne veš, kak' dobro mi dé,
Kako veselo je moje srcé,
Ko gledam tebi v modre oči,
Iz kih ljubezen čista blišči!

Ne veš, ne veš, kako je sladák
Od tebe vroči poljubček vsak!
Kako se mi trese veselja srcé,
Ko dékle stisnem tebe na-nje!

V gorah.

Noveleta, spisal Emil Léon.

(Konec.)

Hitel sem navzgor v vas. Ravno pred Rekarjem bil je oče Gabrič (zdaj je vže tudi pokopan); na vse jutro bil se je vina napil. Bil pa je tistih ljudij, da je vina nalit bil siten. Nij pustil družih pri miru in le bodel in dregal jih. Tisto jutro so ga bili pri Rekarjevih posadili iz hiše in zaprli vrata. —

Sredi vasi se je opotekal in kričal:

„Tudi Rekar mi zapira, kaj?“ „Kaj pravite? dejal je, „o jaz o Rekarju nič hudega ne vem, samo da je malovredno, nič prida človeče.“

Rad bi bil se opil, pa stopil sem k njemu in povedal mu:

„Vaš Tonče leži na produ pri Ločivnici. Mrtev je.“

„Mrtev?“ in oko se mu je nekako čudno zavilo in pogladil se je z roko črez čelo in zapustile so ga vinske moči in hitel je iz vasi in klical Boga in vse svetnike na pomoč. —

Zatem je preteklo nekaj mesecev in pozabilo se je marsikaj. Gospod Erazem bil je vže po leti odšel v mesto in tudi njega smo pozabili. V jeseni

je bilo in delali smo na polju in pletel sem pridno koše, ker časa sem imel. Enkrat popoldne prišla je Nežika „Holekova.“ Sedel sem za mizo in na drugi kraj meni nasproti se je vsedla ona. Dekle zdelo se mi je blede in molčalo je tudi.

„Nežika, a si bolna“, sem dejal, „moraš bolna biti!“

Ali nič nij odgovorila.

„Če imaš časa, bi mi nekaj pisal?“

„Oj časa pa!“

Bil sem takrat za pisma v celi vasi sam in za marsikaterega sem spisal sinovom, ki jih je bil vzel cesar med vojake.

Urno sem pripravil vse.

„No, kaj pa naj piševa“, sem dejal.

„Kaj naj piševa?“ je mislila in nekoliko jej je šla kri v glavo.

„Piši mu“, je pričela in vzela belo rutico in si obrisala lice. In vedel sem koj, komu da naj piševa. Lejte tako je bilo prišlo, tako!

„Piši mu“, je dejala tiho, kako da ga grozno rada imam, in kako, da zmiraj na-nj mislim po noči in po dnevi in kako je žalostno, ko ga nij in pusto in kako da doma grdo ravnajo z menoj, da mi nij prestati in da naj pride, če ne, če ne —“

In nagnila se je na mizo in jokala, da bi se bil moral kamen omečiti.

„Le tiho bodi, Nežika, sem rekel, le jokaj ne, vse bom tako zapisal.“

In res sem tudi zapisal in lepo zapisal in potem sva zapečatila in odposlala v mesto na gospoda Erazma, Erazma. . . Priimek mi je pa vže ušel iz glave. Ali odgovora nij bilo. Prišla je zima, padel je sneg, ali odgovora še nij bilo. Gospod Erazem je ostal v mestu in nij odpisal. Dekle pa je ginilo, da je bilo videti in vsi smo dejali: tija-le okoli novega leta, ko pride huda zima, jo bo vzelo.

IV.

Kdo te mene ljubit' sili?
Preširen.

In zbolela je res in se vlegla, tako da smo se vsi za-njo bali in nas je skrbelo. Ali spomlad jo je ozdravila in ko so se drevesa razcvela in so po vrtovih pognali podleski, je tudi Nežika vstala. Bila je kot senca, tako tenka je bila in bleda. Bilo je sila lepo vreme in žita so dobro kazala.

Dostikrat sem dobil Nežiko pri studencu pod hišo. Sedela je na tratini in gledala tija čez hribe v enomer, kakor da bi več pri nas biti ne hotela. Mnogokrat sem jej dejal: „Žival, sem dejal, žival uboga, ne bodi taka, ne bodi! Na svetu vse mine.“ „Nastron“ sem dejal, raste in cvete nekaj časa na strehi, potem ga pa sneg zdrgne iz mahu in nij ga več.“ Pa zastoj sem jo tolažil.

Neki dan je prišel po stezi iz doline gospod Erazem. Počasi je šel in peljal je sabo žensko mlado in zalo. Bila je gospodska stvarica. Vsa v nekakih špicah in tančicah, čez pas pa bi jo bil obsegel s svojim palcem in žugalcem in tisti drobni obrazek bil bi jej jaz prav lahko pokril s svojo dlanjo in bilo mi je vsaki trenutek, da mora to „živalico“ sapa odnesti v dolino. Obraza pa nij bilo družega, kot dvoje velikih očes, alj gledalo je tako lepo in rahlo in smejalo se je tudi. Smejalo pa ves čas. Šla sta počasi, tu pa tam obstala in gledala v dol in tija proti fabriki, kjer se je kadilo

visoko k nebu. Nežika pa je vstala in hotela bežati. Prijel sem jo za roko, morala je ostati, sem si mislil, da se skaže, kar je.

Prišla sta k nama.

„Tu je tisti studenec, srček, je dejal gospod Erazem, o katerem sem ti pravil.“

Zagledal je naju in nekoliko osupnil.

„Ti si Nežika?“ je dejal nekako boječe, pogledal jo po strani, kjer je ona stvarica stala in začudjena zrla na nas.

„Ti si Nežika, je dejal, ali se še nisi omožila?“

„Ne še“, je vzdihnila in čutil sem, kako da se jej je tresla roka v moji. Meni pa se je ogrelo srce in stopil sem pred njega.

„Tako se ne govori, sem dejal, tako se ne govori! Če se obetajo poprej dekletu zlati gradovi, če se hodi pod njeno okno in če se jej pravi vse, kar je le sladkega, da se zmede „žival“, ki sveta ne pozna in da je zmešana vsa, tako se ne govori! Če se dekletu vzame mir in dobro ime, da ima žalostno domačijo, da zboli za smrt in da je le čudež, da še živi in lazi tod, kot senca, še podoba prejšnje ne, tako se ne govori!“

In prav pred njega sem stopil in uprl je oči v tla.

„Kaj je treba druge voditi todi?“ in pogledal sem proti oni, ki je stala na strani, „če se je tebi vse obljubilo in obljubilo?“

„O naj le gre, ihtela je Nežika, in zgrudila se v kolena, naj le gre, jaz pa tudi ne maram za-nj, za vse svetnike ne.“

In solze je točila in jokala na glas.

Gospod Erazem pa je bil osupnjen, ali tista stvarica, tista drobna „živalica“ stopila je k Nežiki in se sklonila k njej in vzela belo rutico (s špicami obrobljeno) in brisala jej oči in jej govorila tako k sreč, da bi se bil tudi jaz kmalu zjokal.

„Ali sem ga prosila, da naj hodi za mano, ali sem ga prosila, da naj me ima rad? moj Bog! Naj le gre, sedaj ga nočem; naj me pusti pri miru, kakor ga bodem jaz pustila.“

Še več takega je tarnala uboga Nežika. Vzdignil sem jo in peljal v očetovo hišo in šla je z nama tudi spremljevalka gospoda Erazma in začudila se je cela vas nad tem drobnim metuljem, kakor ga nij bilo ne prej ne slej v vasi. Gospod Erazem pa je ostal sam pri studencu in tiho je menda potem odšel v dolino. Ali izgubil je nevesto; še tisto popoldne se je odpeljala in nij je več imel.

V.

Njej konec dal je bolečin.
Sritar.

Kaj vam čem še povedati? Nekedaj popoldne sijalo je solnce v mojo koč, tija na od črvov razjedeno mizo in muhe so se podile v njegovih žarkih in so rade živele. Nekaj mi je dobro dejalo pri sreč in tudi sem bil vesel. Kar se odpro dveri in vstopil je gospod Erazem in žalosten je bil videti. Dejalo mi je, da naj grem po Nežiko. Dal mi je bil takrat nekaj petic. Dolgo sem jih hranil. Ali ono leto, ko sem kupil to kozo, ki jo imam sedaj, sem jih pa le moral zmenjati.

Šel sem res po dekleta in sem jej dejal, da jo nekedo čaka gori pri meni. In šla je. Pri meni sem jej pa dejal, le pojdi noter, takoj pridem.

In šla je noter. Ostal sem precej časa zvunaj, dejal sem, ta dva si imata gotovo mnogo pripovedati. Ko mi je pa le predolgo bilo, šel sem k njima. In ta sta stala tam pri oknu, in objela se ga je bila krog vrata in glavo mu je bila položila na prsa in veselja je jokala. In videla me nista in zopet sem zaprl dveri in zvunaj ostal.

Kar je bilo potem, vse veste. Vzel jo je v mesto, dal jo učiti vsega hudirja, gospodsko jo oblekel, jo navadil po gospodski hoditi in potem jo je vzel za ženo in rad jo menda ima.

Jaz pa vam povem, boljši bi bila naredila, če bi bila ostala med nami. Lejte vse te lepe reči „Holekove“ so se prodale in prišle v tuje roke. In Nežika, ali nij takšna, da bi jo črez pas obsegel s palcem in žugalcem in da bi jej obraz pokrnil z dlanijo prav lahko? Tak je ta gospodski svet.

Zdaj pa, če mi ga plačate še poliček, vam bom hvaležen, potlej bom pa šel, ker jutre moram zgodaj gnati na pašo. Povem vam, vaški kravar biti nij prelahko, nij prelahko! Bog se nas usmili, usmili!

Vidite tako-le je bilo in tako je naše življenje, kakor ta-le poliček. Če je napolnjen, sem vesel, da je poln in ga bom pil; žalosten pa, da bo zopet prazen. Če je pa prazen, je žalost, da je prazen in veselje, da bo zopet poln, poln. Tako-le je naše življenje! Pa žalost, pa veselje vkup! Tako vam pravim!

Don Carlos.

O. Vranić.

Vstaja Nizozemcev za Filipa II. spominja nas tragične osode Don Carlosa, nesrečnega kraljeviča španskega. Bodi mi dovoljeno podati Zorinim čitateljem kratek življenjepis nesrečnega sinu najmogočnejšega tadanjega evropejskega vladarja.

Don Carlos je bil sin Filipa II. i njegove prve soproge Marije, hčere kralja Ivana III. portugalskega. Vsa Evropa nadejaje se, da bode kraljevič nasledoval svojemu očetu v celej monarhiji španskej, stavila je najboljše upe v njegovo bodoče vladanje. Toda tužna osoda njegova, katera še dan danes nij popolnoma razjasnjena, akopram so jo mnogi zgodovinarji raziskovali, nij mu privoščila očetovega prestola. Vsekako pa Don Carlos nij bil takova gola ljubeznjivost, kakovega nam slika St. Real v svojem popisu, kateri je predmet Schillerjevej znamenitej žaloigri, a tudi ne takova gnjusna pošast, kakoršno nam naslikuje Llorente.

Don Carlos se je narodil 8. julija 1545. Šibki mrzlični život vodil mu je trmoglav i nestanoviten temperament. Bil je jezičen, i še v poznejih letih ga je zapeljevala nagla jeza k nedostojnemu obnašanju. Tem napakam nasproti izraževala se je pa v njem ponosita samostojnost in izvanredna dobrotljivost i darežljivost. Mnogokrat je dejal: „Kedo bi naj bil darežljiv, ako ne mi knezi?“ V naklonjenosti je bil stanoviten, i tako resnicoljuben i naravnosten, da so rekali o njem: srce mu je na ustnih. Vitežka dela in dostojno obnašanje bilo mu je prirojena; a širokoustnežev nij mogel trpeti. Vzrejevala ga je njegova teta Ivana, ker se je Filip dolgo časa mudil v Nizozemju i v Angliji, poročivši se s kraljico Marijo. Ivana nij bila dosti močna,

da bi bila zlomila ali vsaj krotila kraljevičevo trmoglavost. Vse te navedene napačnosti so se pa izgubile, ako si predstavimo njegove dobre lastnosti.

Zatorej ga je njegov častitljivi učitelj Honorato Ivan srčno ljubil i ga sploh radi imeli vsi sorodniki; edino njegov oče nij ga ljubil, kajti Carlosovo samočutjenje, mišljenje i hotenje razvijalo se je očetu baš v protivnem smislu. Posebno rad je pa imel kraljeviča njegov stari oče Karol V., akopram je ta dostikrat karal vnukovo neprilično vedenje. Karol je slutil v njem izvrstno bojevni duh, kojega je tako nerad pogrešal v Filipu.

Popustivši vladanje, pripovedoval je enkrat Karol ednajstletnemu vnuku o svojih vojskah, katere so kraljeviča silno zanimale. Omenivši oni beg iz Insbruka vzklikne kraljevič: „Bežal pa jaz ne bi bil, za nič ne na svetu“ in je trdovratno resnil svoje mnenje, navzoči vsem cesarjevim izgovorom. Sivi car ga je pa od sedaj še bolj ljubil.

Nemčija i Francija ste se nadejale dobrega vladanja mladega kraljeviča. Melanchthon je dejal javno v Wittenbergu: „O vnuku Karola V. pripovedujejo tako znamenite reči, da me o njegovej bodočej velikosti prepričujejo. Morda bode potresel turško moč, ali pa storil kaj drugega temu enakega!“ In na to je pripovedal svojim učencem o znamenitih delih, njegovej darežljivosti, o njegovej nenavadnej upornosti i junaškej srčnosti.

Pisatelj Brantome, kateri je iz lastne izkušnje španske okolščine i osebnosti dobro poznaval, pisal je po kraljevičevaj smrti o njem: „Jaz menim, da bi bil ta mladič, zlomivši si mladostno trmoglavost i ugasivši prvi mladostni ogenj postal dober knez, dober vojskovodja i vladar.“

Drugače pa je mislil Filip, če nij morda celo zavidal sinu bodočnosti. Gotovo je skrbela Filipa sinova bodočnost, koja se je razvijala njegovim najsvetejšim načelom nasproti. Vrnivši se iz Anglije domov protivil se je Filip vedno osorneje vsakemu dobremu sinovemu nagibu i nij mu privoščil ni najmanjše samostojnosti ter ga zavistno izključil od vsega javnega delovanja. Zbog tega postajal je kraljevičev strastni nprav vedno sovražnejši očetu, njegovej vladi i okolici. Ljubljenci kraljevi vojvoda Alba, minister Ruy Gomez (knez Eboli) i inkvizicionalni kardinal Espino zastudili so se mu za življenje; po svojei navadi kazal je pri vsakej priliki ta stud očito ter slabo govoril o njih i jih sramotil, kjer je mogel.

V tretje se je zaročil Filip z lepo petnajstletno Izabelo, hčerjo francoskega kralja Henrika II. Carlos še ondaj nij bil dopolnil petnajstega leta. Izabela je bila sedaj njegova mačeha, ona, ki je prva njemu bila namenjena nevesta. Dan danes je zgodovinski zatrjeno, da je kraljevič dorastši v nadi, da bode Izabela njegova nevesta, v mladostnem ognju še bolj črtel svojega očeta, roparja svoje sreče. Oklenil se je tem srčneje svoje mačeha, katera ga je milovala i mu bila naklonjena. Ona ga je tešila i mu vedrila dušo, ona je bila edino žensko bitje, katero je neizmerno čestil, katera je razprševala i mirila viharne valove njegovega burnega duha. Njuna prijaznost se pa nij bila nikedar spačila v ljubkovanje.

Naravski, da kralju nij dopadala ta nežnost, akoravno se je hlinil, kot bi ga takovo njiju vedenje ne žalilo, nego mu celó dopadalo.

Tri tedne po svojei svatbi sklical je Filip španske korteze, da bi Carlosu, njega nasledniku, zvestobo prisegli. Morda ga je s tem hotel za nevesto odškoditi.

Aprila meseca l. 1562. je šel Carlos v Alcalo na vseučilišče v družbi svojega enakoletnega strijca Don Ivana Avstrijskega i strijčnika Alexandra Farneze v uke. V Alcali je Carlos padel s stopnjic i se tako hudo ranil na glavi, da so ga morali trepanovati. Vse bolečine te operacije pretrpel je neizrečno mirno i ubogljivo. Ozdravevši vrnil se je v Madrid. Verjetno je, da mu je zadala ta nezgoda še višjo občutljivost. Da bi se ga pa bila lotila blaznost, katero so mu radi podtikali nekateri pisatelji, nij verjetno i je neopravičeno. Kar nekateri imenujejo blaznost, bile so le kraljevičeve razvade, katere so se prikazovale vedno v njegovem življenju. Filip je ravnal tako z njim i dvor je bil tako okužen, da je takovo dušo, kakova je bil Carlos, prisiljeno sovražil. Do malega je zaničeval ženstvo; kajti poznal je le ono ničvredno ženstvo na lehkomiselnem, popačenem i prekanjenem dvoru španskem. Da celo Filip nij verjel v sinovo blaznost, kaže to, ker ga je ravno takrat oženil z Ano avstrijsko, hčerjo cesarja Maks a III. Poroko pa je odlaševal zato, da bi mu oženjeni sin ne postal preveč samostojen.

(Konec pride.)

O Stanku Vrazu.

Spisal And. Fr. Fekonja.

II.

Prerano in zavidno je nemila smrt ugasila sijajno zvezdo na slovanskem obzorju. Le prerano je omolknol sladki glas „ptice žerovinske“ na škodo lepe slovesnosti jugoslavske. V 41. letu svoje dobe je Stanko Vraz ulegel v materino krilo črne zemljo, ne zapustivši za seboj ne žene ne poroda; kajti srce, za koje se je on bil vzplamtill, izneverilo se mu je bilo, ne vredno čutljive ljubezni pesnikove.

Lepa je žalostinka, v kterej pomiluje to izgubo pesnika naš čutljivi politik in pesnik J. R. Razlag, v „Uspomeni na Vraza*)“, koja glasi:

Oj pupolju ruže krasne,
Što mi veneš veče sad!
Ni razvio još se nesi,
Što mi gineš toli mlad!

Vene pupolj ruže krasne,
Jer ga obstrè ljuti mrz,
A men' bolnu na um padè,
Na um padè „Stanko Vraz.“

Gorka suzo, što niz lice
Potečeš mi sada dol',
Kojano te tajna tuga,
Kojano te rodi bol?

U zelenoj vidim gori
Slomljen ležat viti bor,
Dični ponos gore cele,
Ponos, ures i uzor! —

St. Vraz je imel med ondaj slovečimi Slavjani mnogo čestilcev, s kojimi je pogosto dopisoval. Eden teh je bil slavni Pav. Jos. Šafařik, kteri je Vraza nagovarjal, naj mu kaj priobči o „tako zvanej slovenskej literaturi“, kakor se Vraz sam izrazuje v pismu do Preširna (19. nov. 1837)**).

*) „Pěsmarica; na svitlo dal dr. J. R. Razlag v Gradcu 1863 str. 72.

**) Letopis Matice slovenske za 1875. „Literarna zapuščina dra. Fr. Prešerna od dr. J. Bleiweis-a.“

V vsakej odličnejši rodbini zagrebškeje so Vraza lepo sprejemali in častili; v vseh književnih krogih bil je posebno odlikovan; vesele družbe so ga rade vabile, ker je bil vesel in ščegav; in šče sedaj je v Zagrebu pokojni na lepem glasu in na pameti vseh, ki so ga poznavali. Celó priprostim ljudem je šče dobro znan. Čul sem od Slovenke, žené nekega učitelja na Slovenskem, kako je Stanko v Zagrebu bil poštovan in kako se je nosil. Bil je v rjavo surko oblečen, nosil rdečo kapo, v družtvih zanimivo predaval o slavjanstvu in ilirstvu ter vse očaroval. Omenjeni Vatroslav tudi v tem oziru piše o Vrazu (na gore uže navedenem mestu): „Stanko Vraz je imel navado, kedar je od kod zopet domov prišel, napraviti veliko gostovanje, h kateremu je svoje sorodnike, prijatelje in znance vabil. Pri takih gostijah napravljaj je raznovrstne igre in zabave. Posebno pa je ljubil petje ter navlašč pozival k takim veselicam dekleta, ki so lepo peti znale, da so pevale razne narodne pesni, katere si je on natančno zabeleževal. Take veselice trajale so često po dva ali tri dni in prihajali so celo iz dalnjih krajev imeniti gostje.“

Da tudi v širše kroge raznese svoje ideje, potoval je St. Vr. nekolikrat po slavjanskih deželah s knjigami v torbi in jih rodoljubom sam prodajal (prim. pismo Preširnu 7. sept. 1840), kar so tudi nekoji drugi znameniti Slavjani delali, n. pr. Šafařik. Táko je ondaj bilo slovensko knjigotrřtvo; pa sej v tem oziru tudi danes nij mnogo bolje! Kedaj se vendar enkrat otresemo primitivnih početkov na polju narodnega gospodarstva?! —

Naj šče dodam, kar piše dr. Razlag o Vrazu v „Zori, zabavniku jugoslavenskom“ za l. 1852: „Vraz je bil visoke rasti, črnih lasij in črne brade. Neka skrivna otožnost mu je vladala na obrazu, koja se nij razvedevala, razve kadar je bil govor o bodočnosti slovanstva. Ko je šče bil dijak, rad je poslušal tužnonežne glasove slavčevkov v zelenej dobravi; bila mu je slast tugovati z njimi po vejah sreća, po vejah slavske lipe. . . Vraz je bil vseh slov. narečij in tudi drugih evropejskih jezikov vešč. On je bil odgojen v krasnih vedah; na prsijh Vilé pevkinje se je navzel čarokrasne, samo pesniku razumljive miline, in zavoljo tega se on nikdar nij polotil drugega peresa, nego peresa belih golobic Parnasa. Kako so Vraza Slavjani v čislih imeli, vidi se iz tega, ker so njega na slavjanskem shodu v zlatej Pragi izbrali za podpredsednika. — Kar je Vraz bil, to je postal „iz lastne moči“; njemu sreća nij bila naklonila blaga, njemu boginja nij v zibelko položila zlata, da bi si potrebnih sredstev k izobraženju in telesnemu blagostanju bil pribavljaj. Njemu se je godilo, kakor se Slovanom godí sploh!“

III.

Vraz spada v vrsto onih rodoljbov, ki so uže z mladih nog z vso močjo in z vso dušo posvetili se narodnej stvari. Uže pred preporodom južnih Slovanov pripravljaj se je on na krasno svoje zvanje in je posebno za napredek slovenske književnosti živel. Da je Vraz baš na polju slovenske književnosti hotel kaj večega podvzeti: s „Čbelico“ se tekmiti in nekaj njej enakega izdajati, pričá nam njegovo pismo Preširnu, dano v Gradeu 2. apr. 1747, kjer Vraz pravi: „Ich beschäftige mich gegenwärtig unter Beihilfe des Herrn Baccalaureus Miklosich mit der Zusammentragung der Materialien für einen Rivalen der „Zhbelifa“, der mit ihr um die Gunst der Blüthen buhlt. . .“ ter Preširna dalje prosi, naj mu čem preje pošlje obljubljene doneske.

Tudi o vrsti poezije, s kojo se je Vraz onaj v Gradcu bavil, piše Vraz v istem pismu Preširnu, — s kojim se je očitvidno hotel v poeziji skušati, — sledeče, iz česar vidimo, da je Vraz onaj obdeloval epično polje: „Meine Kräfte, die mir ausser den leider zu nothwendigen Studien der Obligatwissenschaften erübrigen, widme ich, wie Du weisst, auch der Slovenia. Ich wage mich gegenwärtig auch schon in das Gebiet der Objectivität, wogegen die Subjectivität mächtig ankämpft. Die Frucht dieses mir sehr schwer scheinenden Schrittes sind einige Balladen, die Dir, so es Gott und das gute Glück will, wohl zur Kenntniss kommen werden. Ausserdem entwarf ich einen Plan zu einem grösseren epischen Gedichte, welches an Umfang Deinem „Kerst“ gleichkommen könnte, nur bin ich noch über das Metrum im Streite. Anfangs bestimmte ich das Terzinenmass dazu, jedoch scheint mir dasselbe bei manchen freien Stellen Zwang anlegen zu wollen, daher werde ich mich vermuthlich verschiedener Versmasse bedienen müssen. — In wie weit mir die objective Dichtung zusagt, wirst Du aus dem beiliegenden Stücke „Dervar“ am leichtesten selbst beurtheilen können. Die auf dem beiliegenden Halbquartblatte enthaltenen 4 Stücke bestimmte ich für die „Zhběliza“, gesetzt, dass sie Herr Kasteliz nicht des Serbismus oder gar des Russismus beschuldigt; soll das der Fall sein, so überlasse ich sie gänzlich Deiner Willkür: Du kannst sie krainisiren oder ad acta legen ect.“

Iz zadnjih mest pisma je razvidno, da se Vrazu jezik Preširnov in „Čbeličin“ nij zdel pravi slovenski, nego kateksohén (sosebno) kranjski, da pa je z druge strani M. Kastelec Vrazovo slovenščino (štajersko — panonsko) smatral za srbsko ali pa celo rusko! Različnost narečijsko čutili so torej oboji, na enakosti njih pa premalo pazili, takó da obé stranki niste videli, da ste obé — slovenski! —

V razjasnjenje Vrazovega pisma bodi tu mimogredé povedano, da je Miha Kasteliz (prav za prav Kastelec), pisar (in pozneje knjižničar ljubljanske licealne knjižnice) po navetu knjižničarja Matije Čopa zbral nekoliko pesniških močij na Kranjskem, in izdaval njih poezije v zvežčičih z naslovom: „Krajnska Zhběliza.“ Prvi zvežčič je prišel na svitlo l. 1830, in tako vsakega sledečega leta po eden, po pretrganju pak peti, zadnji leta 1848. Ta „čbelica“ je bila, kakor uže učeni S. Ljubič*) prav opazuje „više kranjska nego pravo slovenska“, kar nam uže samo ime kaže; kajti ime „čbela“ je prava kranjska prestava glasov namesto „bečela“ iz korena „beč“, glagol „bečati“ (summen).

Največo imenitnost so „Čbelici“ dajale Preširnové poezije, in zavoljo teh je ona najbolj sloveča.

Ali kakóva sprememba se je istega l. 1837 z Vrazom izvršila! Meseca aprila bil je Vraz šče zbiratelj slovenskih pesnikov, goreč obdelovatelj slovenske književnosti, a meseca novembra stal je uže z obema nogama v kolu štokavskih pesnikov in pisateljev! To so storile nekaj Vrazove jezikoslovske študije, po kojih je hrepenel na čem večo edinost in podobnost slovanskih jezikov in odbijal vse, kar se je preveč oddalilo od te prvotne edinosti in presamovoljno svojim potem hodilo, z druge pa je bilo Vrazova spreobrnjenje učinek mogočne „ilirske“, občejugoslovanske ideje, kakor nekđaj uže za Vodnika. Opustiti „kranjščino“ kakor tudi „slovenščino“ in

*) Ogledalo književne poviesti jugoslavjanske. Na Rieci 1869, knjiga II, str. 582.

zediniti se v „ilirščini“ — to je bil ondaj književni evangelij na jugu, na koji je z dušo in telesom prisegal Vraz, a uprav mržél Preširen. Od tega časa sta se ločila pota obeh naših pesnikov. Vraz je skokoma dosegal oni smoter, kojemu smo se — premda ne v njegovem smislu in v onem obsegu, kakor si je on to stvar predstavljál — približali stoprav v teku skoro štiridesetih let!

(Dalje pride.)

O hitrosti zvoka.

Dr. Križan.

(Konec.)

Zanimive poskuse delal je Biot, da bi zvedel, kakó visokost glasa vpliva na hitrost, s katero se zvok v zraku širi. V ta namen je dal na koncu cevi, ki je bila 948 metrov dolga, na flavti piskati med tem, ko je sam na drugem koncu poslušal. Ker je Biot melodije čisto jasno slišal, in je takt v njej ostal nespremenjen, trdil je, da se visoki in nizki glasovi z enako hitrostjo šire.

Zelo imenitne poskuse za znanost delal je Regnault, ker on nij samo v prostoru zvokovo hitrost meril, temveč tudi v razno dolgih in širokih cevéh. Ti poskusi so ga prepričali, da hitrost zvoka z daljavo peša, z jakostjo zvočila pak raste.

Wertheim je hitrost zvoka v zraku iz glasov piščalk proračunil in je našel, da zvok pri 0° C. 331·7 metrov v enej sekundi preleti.

Pa ne samo v zraku, tudi v drugih plinih so učenjaki hitrost zvoka proračunili. Chladni je namreč iz višine piščalkinega glasa v različnih plinih hitrost zvoka izračunil in Regnault je različno dolge cevi z različnimi plini naplnil in našel, da se zvok v vodencu malo ne četirkrat brže širi nego v zraku, a v ogljenčevej kislini $\frac{4}{5}$ brže nego v zraku itd. Dvořak je točno poskuse o vodstvu zvoka v različnih plinih delal in je razložil posebno ravnanje vodenca v Lissie-ovih poskusih. Lissie je namreč pod recipient zračne sesalke postavil uro, ktera je vsake pol minute na zvoncu udarjala. On je zrak razrédil do 0·01 atmosfere in ga z vodencem nadomestil, pa vendar glas zvonca zategadelj nij bil jači. Ko je polovico zraka iz recipienta izsesal, a ostalej polovici z vodencem gostoto zvananjega zraka zadal, opazil je, da se glas nij ojačil, temveč se oslabil.

Colladon in Sturm nam pripovedata, da je hitrost zvoka v vodi najprej Beudant meril, ali ker si je bil svest pomanjkljivosti svojih poskusov, nij svojih opazovanj obelodanil.

Po teoretičnem načinu se je našlo, da se podolžni (longitudinalni) val v vodi pri 4° C. toplote hitrostjo 1424·8 metrov širi. S poskusi, ktere sta Colladon in Sturm leta 1827 v genevskem jezeru napravila, našla se je skoro ista hitrost. Med Thonon-om in Rolle-om, kjer je jezero enako globoko, sta omenjena učenjaka dve ladji namestila. Na ladji pri Rolle-u spustila sta v vodo zvon, a kladivo, ki je udarjalo na zvon, bilo je združeno s vodilom

tako, da se je oni hip, ko je kladivo na zvon udarilo, na ladji strelivni prah užgal. Pri Tonon-u na ladji motrili so prihod zvoka s slušalom, v vodi držanim. Iz vzajemne daljave ladij in časa, kateri je pretekel, ko se je plamen videl in zvok čul, sta proračunila hitrost zvoka v vodi pri 8° C. toplote in našla 1435 metrov hitrosti v enej sekundi. Tedaj je hitrost zvoka v vodi $4\frac{1}{3}$ krat večja od one v zraku.

Tudi se je pri omenjenih poskusih opazilo, da glas zvona v vodi nij brneč. Slaba razpenjavnost vode jemlje mu namreč doneči zvok. Gibljivost valov bila je pri teh poskusih brez vsega upliva na hitrost zvoka.

Leta 1872 delal je Lukas v Seini poskuse in je našel, da je dosežaj (Tragweite) zvoka v reki celo tedaj, kedar se je zvok s smérom gibljoče se vode širil, mnogo manjši od onega v genevskem jezeru.

Wertheim je iz glasa piščalke hitrost zvoka v tekočinah proračunil, ali je za vodo mnogo manji iznesek dobil, nego se je z drugimi poskusi našlo bilo. Vzrok temu je gotovo to, ker je on v omejeni tekočini svoje poskuse delal, med tem ko sta Colladon in Sturm hitrost zvoka v neomejenej vodi določevala.

V litem železu meril je hitrost zvoka najpred Biot. On je namreč spojil 376 cevij iz litega železa, ktere so bile za vodovod priredjene, v dolžino 951·25 metrov. Glas zvona, ki je na enem koncu cevij pritrdjen bil, čul se je na drugem koncu dvakrat, najprej kroz železo, a za $2\frac{1}{2}$ sekunde skoz zrak. Ker je bilo znano, v katerem času ima zvok v zraku dolžino 951·25 metrov prehiteti, nij bilo težko, hitrost razprostiranja zvoka v železu najti. Ona iznaša za eno sekundo do 3500 metrov. Omenjenim poskusom se prigovarja, da niso bili točni, ker so cevi med soboj svincem spojene bile, kar je širenje zvoka prečilo. V brzozajvnih dratovih je hitrost zvoka, kakor sta Breguet in Wertheim našla, zares mnogo večja.

Hitrost zvoka v trdnih telesih se ravno tako, kakor v zraku in plinih s pomočjo navzdolžnih glasov (Longitudinaltöne) palice določuje. Na ta način našel je Wertheim, da je v svincu hitrost zvoka četirikrat večja, od one v zraku; v srebru in platini našel je isti 2622·8 metrov, v cinku in bakru pak 3602·4 metrov za čas ene sekunde. Največa do sedaj poznana hitrost zvoka je v jelovini. Ona po Chladni-ju iznaša 5864 metrov, tedaj je 18 krat večja, nego v zraku.

Po Kundt-ovem načinu se dá valovna dolžina v različnih plinih točno opredeliti in tako hitrost zvoka v trdnih telesih z ono zraka primerjati. Kundt je namreč različno dolge in široke steklene cevi na enem koncu zaprl, na drugem pa v cev različno dolge palice utrdil tako, da je ena polovica bila v cevi, druga zunaj cevi. Če se zunanji del palice zaniše, tedaj trese ali niše se tudi notranji del, in zrak, ki je v cevi, to nihanje posnema, in tako nastanejo stoječi valovi. Ti valovi se lahko merijo in tako se more lahko hitrost zvoka v različno dolgih in širokih cevéh medjusobno prisposodljati. Iz dolžine nihajoče se palice in dolžine stoječih cevni valov, proračunil je Kundt hitrost zvoka v trdnih telesih.

Ker pa se vse tvarine, kakor n. pr. vosek, ne morejo nihati, izmislil je Stefan nov način, po katerem bi se hitrost zvoka, tudi v telesih te vrste določiti dala. Takim telesom zadaje se oblik kratke palice in te se prilepijo na stekleno ali leseno palico. Ako se taka z voskom prodolžena lesena pa-

lica zaniše, tedaj se višina glasa lesene palice premeni. Iz višine glasov lesene palice in če ima ista prodolženje, iz voska ali ne, kakor tudi iz dolžine voska in njegove teže, proračunal je Stefan hitrost zvoka v vosku.

Tako je našel Stefan, da se v vosku pri 17° toplote zvok s hitrostjo 880 metrov širi in da s povečanjem toplote v vosku hitrost zvoka za vsako stopinjo za 40 metrov pada.

Spomini na Benetke.

J. Pajk.

VI.

Tikoma cerkve sv. Marka, na nje južnej strani, stoji doževa palača, „Palazzo ducale“, četiriogлата velika stavba, v ktere sredini je veliko dvorišče. To poslopje nosi svoje ime od doža, ki je v njem stanoval, akoravno je palača mnogo viši pomen imela. Ona je bila sedež najviših oblastnij beneške republike. V teh prostorih je nekđaj bivala državna modrost in moč Benetek, ponos Benečana, pa tudi strah meščana in oddaljenega podložnika. Kajti v doževej palači je stanovala, rekel bi skoro, utelesjena ona brezobčutna „raison de l' état“, oni goli državni egoizem, ki je v krutej svojeji obliki uže toliko zla učinil ljudstvom.

Vendar s kakovim bleskom se je beneška najviša oblast znala odevati! Kakó velečastno, zapovedujoče in vendar tudi kako čarobne nas gleda ta palača!

Krog in krog obdajejo poslopje dragoceni močni stebri, ki pa se vidijo takó kratki, ko da bi baš iz tal bili vzrasli ali pak svoje velike teže ne bi mogli podnašati ter bi zopet v tla lezli nazaj. Ali niti eno niti drugo nij pravo, nego umetnikov načrt jim je dal to nizkost, kakor da je hotel reči: „Majhen je vsak početek; samó da je podvzetje na trdne, solidne podlage uprto; ondaj se nij bati, da ne bi vedno više in više rastlo.“

Nad glavami spodnjih stebrov, ki zahodno in južno stran palače obdajejo, dvigujejo se gotiški oboki, a na teh stoji v prvem nastropju druga, pa mnogo lepša in fineje izražena vrsta stebrov, ki so proti spodnjim ne samo viši in tenjši, nego tudi številnejši. To stebrovje s svojimi lepimi glaviciami in nad njimi vloženimi okroglimi okenci, koja so v okrožene križe prodrta, je med seboj zvezano z železnimi pregrajami. To lepo in mnogobrojno stebrovje je podobno krasnemu pásu, s kojim je visoka doževa palača prepasana. Senca in polumrak, ki se delata zadi tega stebrovja, imata nekaj skrivnostnega in tajnega, kar ponosnej palači podaje nekakov posebni značaj, jaz bi ga zval „tajnostno ponosnost“ doževe palače. Ta pás se zove „la loggia“. Kar je vrhu „loggie“ poslopja, to je ravno, a prekrasno pobarvano zidovje z redkimi, ali velikanskimi okni gotiškega prikroja, s kojimi se vrhoma, pod streho, vrstijo okrogla okenca v podobo križa prodrta, enake podobe s spodnjimi omenjenimi. Na zapadnej, kakor tudi na južnej strani vrhovnega nastropja se vidi po eden balkon v gotiškem slogu, z vrhu stoječo podobo in dvema stolpičema. Robi strehe pa so z zobčastimi okrasi in s stolpiči obdani, kar masivnemu poslopju daje nekojo člankovitost, ki očem jako dobro déje. Tudi kipov na tem poslopju ne manjka. Ti so na ogljih in ob balkonih po-

stavljeni. Živa žolto-rumenkasta boja vrhovnega déla poslopja, raznovrstnost spodnjih delov kakor tudi vrhovnega, svitla streha in lepa simetrija vse stavbe delajo doževo palačo očesu jako prijetno in ukusno. Med mnogimi svetnimi stavbami Benetek, ki so skoro vse v enakem slogu — „beneško-gotiškem“ — postavljene, je doževa palača ne samo največa, nego pravi stavbeni biser. Kar to poslopje šče posebno povišuje, je njegova staja za morjem, navzoči velikej laguni, ktero ta palača nadkriljuje, kakor sokol gorsko jezerce, razprostrajajoče se pod njegovimi mogočnimi krili. —

Ali podajmo se zdaj, ko smo si njeno zvananjost ogledali, v notrino te palače! Vhod je prav blizu cerkve sv. Marka, na zapadneji strani; imenuje se „Porta della carta“, ker so se v njem ukazi „signorie“ (ben. gospodske) nabijali.

Jaz sem se vodji zaupal, ki bi me seznanil z imenitnostmi slavne palače. Veči del potnikov se izogiblje vodij; ali po mojih izkušnjah brez pravega vzroka. Priznati moram, da sem z vodjo jako zadovoljen bil. Ti ljudje — precej omikani in kar največ velja, precej pošteni — so prav prijazni in v vsakem oziru postrežljivi. Kdor količko italijanski umé, naj vsekako vodnika Baedeker-ju prepostavlja. Koliko ugodneje in koliko menj utrudilno je, stvari z živim komentatorjem si ogledovati, nego zdaj v knjigo, zdaj na predmete gledati. Jaz sem videl neko po vsem sodeč „učeno“ gospó, ki je z Baedekerjem v roki od slike do slike hodevala in pred njimi postajala, kakor da bi pred njimi molila, a na zadnje zmešana revica nij več mogla izhoda najti, ker se je pri nekih vratih zmotila in Baedekerjevo nit izgubila. Od vodnikov človek tudi marsikaj izvé, kar v nobenem Baedekerju ne stoji, in to včasih tudi kaj veljá.

Moj vodnik Carlo, brdak mož, „brihtnega“ obraza, me tedaj vodi skoz „Porta della carta“ na dvorišče palače k prvim stopnjicam, „Scala dei Giganti“ imenovanim po orijskih kipih Marta in Neptuna, ki na njih stojita. Vrhu najviše stopnjice so nekđaj nove dože ovenčavali.

Zdaj stopimo v prohod na desno, ž izgledom na dvor. V tem proходу je v steni na levej nekoliko doprskih kipov postavljeno na čast nekójim zaslúžnim benečanskim mestjanom. Marmeljnate table pod kipi pripovedujo o tem več.

Predno pridemo do konca tega prohoda, gremo mimo nekih krasnih stopnjic iz najlepšega pisanega marmeljna (na levej roki); to je „Scala d'oro“ (zlate stopnjice), tako imenovane, ker so vodile v sobo onih, ki so v „zlatej knjigi“ benečanskega, na gospodstvo privilegiranega plemstva vpisani bili. Mi je pustimo za zdaj na strani in se obrnemo k desnim velikanskim vratom, da vstopimo v veliko sobano, „Sala del maggior consiglio“, sobano velikega sveta imenovano.

Kdor se hoče v mnogoštevilnih prostorih doževe palače orientirati, temu treba tudi nekoliko za pomen teh sob in soban vedeti in tudi nekoliko ustav beneške republike poznati.

V doževej palači je bil, kakor sem uže preje omenil, sedež najviših oblastnij beneških. Te oblastnije so bile troje: dože, izvoljeni glavlar republike, in njegov svet; potem veliki svet ali skupščina samih plemičev z dedovno politično predpravico, in pa vrhovni organ državne policije, „consiglio dei dieci“. Te tri državne oblasti s svojimi odseki in posleniki posedale so nekđaj vso doževo palačo.

Sobana torej, v kateri smo na prvo vstopili, bila je zbornica „velikemu svetu“ ali plemiške skupščini, ki je dajala zakone, izbirala dože, sklepala državne pogodbe, z eno besedo predstavljala benečansko državo kot najvišjo oblast. Dože je bil samo izvrševalni nje organ.

Ta dvorana dela jako veličastven utis na gledalca. Ona je pomeščena na južno-zapadni ogelj doževe palače in ima izgled na morje, pa tudi na „piazzetto“. Sobana je zdaj sedežev prazna; samo pregraje so ostale, ki so ločile skupščinarje od občinstva. Pod je parketiran; ob stenah stojé velike omare z dragocenimi, starinskimi knjigami, više pa je okoli in okoli polno obešeno velikanskih oljnatih slik, ktere v sebi združujejo dvoji pomen: da okrašujejo stene, pa tudi da v živih barvah predstavljajo čine beneške republike od najstarejših do novejših časov.

V tej sobani človek, pridi si od koder hočeš, vidno na sebi čuti veliki pomen, ki ga ima preteklost kakega naroda na njega poznejše delovanje. S kakim ponosom se je oziral Benečan na te velikanske slike, ki so mu vedno v pameti obnavljale velike spomine svoje domovine! Pa tudi nezgodovinskih slik visi nekoliko v tej dvorani.

Ogledimo si nekoje!

Nad vrati, skoz koja smo vstopili v sobano, visi ogromna slika v prekrasnem okviru: *Tintoretto* „paradiž“. Kakor nam je vodja pravil, je ona bojé največa oljnata slika svetá, ktero je — sicer brzoroki — mojster Tintoretto celih pet slikal. Vendar ona nij kakovo posebno čudo lepote, temveč neka skupina neštevilnih glav, deluje bolj s svojo ogromnostjo in mnogobrojnostjo, nego z umetnostnim pomenom ali krasoto barv.

Mnogo zanimivejše so historične slike v tej sobani. Ali predno teh nekoje opišem, naj podam kratek popis beneške zgodovine; kajti takó bodo moje opazke tem bolj razumljive. —

Kolikor si jaz iz raznih poročil začetek in daljnjo povestnico Benetek predstavljam, bilo je ljudstvo beneškega mesta iz dveh glavnih narodnih življev sestavljeno: iz starodavnih Benetkov (Venetov), ki so se kot ribarji, brodarji in kočarji s prvič na lagunah naselili, in pa iz priseljencev, ki so pri vpadu Hunnov in potem Longobardov iz nekajih, sleje benečanskih mest od Ogleja počenši dolí do Jakina na lagune pobegnoli s svojim bogatstvom, s svojim izobraženjem in namreč s politično svojo dozorelostjo. Vsled tega so revni ribiči postali podložniki in sluge, priseljenci pak gospodarji, in lagune so dobile v kratkem ves drugačni obraz. Trgovina, obrtnost in vojaštvo — ti trije življi so bili prava podlaga poznejšej beneške republiki. Trgovina je bila pravi posel beneškega plemiča. „Benečani niso orali in sejali, kakor drugi narodi“, pravi neki starinski povestnik, „a vendar so bolji kruh jedli, nego prvi kmetovalci suhe zemlje; kajti so si ga pridobivali s pomočjo trgovine.“ Tržili pak so oni s pridelki vzhoda in Afrike proti zapadu in severu, poleg pa tudi z lastnimi pridelki, s pridelki obrtnosti, takó da so s časoma svoje lastne pridelke draže prodajali nego privoženo blago. Takó se je pri njih obrtnost in naposled tudi umetnost povzdignola, o čem ménim na drugem mestu obširneje govoriti. Brodarstvo je bilo sredstvo trgovini.

V onih starinskih časih pa trgovina brez vojaške pomoči nij bila mogoča, posebno na morju ne, ktero je od nekđaj mrgolelo morskih „gusarjev“ (piratov). Tudi tekmeštvo z Genovo je sililo Benečane na vojaštvo, kakor

šče mnogi drugi vzroki. Sploh rekoč, nobenej državi nij mogoče brez orožene moči bivati, kar novejši „apostoli mirú“ in „razoroženja“ popolnoma prezirajo. Posebno trgovinski narodi potrebujejo neobhodno vojaške moči in so tudi vselej prvi vojaški narodi bili. Prim. stare Kartagence in sedanje Angleže, ki to, kar drugi narodi na stoječe vojne izdajejo, na ladje in brodovja potrošujejo, kar je na zadnje eno in isto.

Kot trgovinski narod bili so tedaj Benečani tudi izvrstni vojaški narod, in kot tak — „roparji v velikem“. Vsa beneška slava obstaja v njih vojaških pridobitvah in v vojaških podvzetjih; ko so Benečani prenehali agresivni in ofensivni bivati, utonola je brž njih velikost in slava v morje. To pa se je zgodilo, ko so mogočne konkurentne vojaške države jim pote in steze prekriževati jele.

S početka so torej Benečani morske bregove bližnjega balkanskega poluotoka podjarmovali: Dalmacijo, Albanijo, Epir, Moreo. Ko so uže močnejši postali, osvojevali so si velike otoke grškega morja: Kandijo, Rhod, in ko so te imeli, stegli so roko po velikem Carigradu samem. Ko pa so vsa ta daljnja posedstva izgubili, stegnoli so rokó po bližnji Italiji in so blizu do Milana in do mej florentinske republike ropali in mesta pridobivali, kakor n. pr. Verono, Breseio, Ancono itd.

Kot mogočniki bili so Benečani zopet od mogočnikov iskani ali pa sovraženi, kakor so okolnosti držav nanašale, in vsled tega so se oni kmalu zapleli v visoko politiko Evrope, v kojoj so tudi našli svoj pogin.

Najslavnejša doba Benetek pak je bilo njih udeleženje pri križarskih vojskah in njih ljuto bojevanje s „polumesecem“.

Gotovo je malo imenitnih mest in luk v Archipelagu in joniškem morju, ki ne bi bile kedaj z beneško krvjo zaznamovane. Imenitne ste posebno dve: Carigrad in otok Kandia. V Carigradu je beneška oblast bila dosegla svoj vrhunec, v Kandii pa je našla svoj konec, vsaj začetek svojega ukončanja. Kar so Benetke zakrivile z zloporabljenjem križarskih vojen, to so popravile in poplatile v ljutih bojih s Turčinom. Smelo bi se reči: nijedna evropska država nij toliko krvi in denarja za pobojevanje Turkov žrtvovala, nego baš beneška republika. Boj s Turčinom je podelil Benetkom nevenoči venec slave. Kolikor so oni škodili samostojnemu dvigjenju jugoslovanskih plemen v Dalmaciji in Istri, toliko slave so si oni pridobili z neprestanim pobijanjem turčinstva. V tem so oni bivali prirodni zavezniki južnega slovanstva in zato jim ono mora vselej hvalo vedeti!

Zgodovina beneške republike je torej povestnica neprestanih bojev in političnih intrik, in slike v doževej palači so ilustracije tej povestnici.

(Dalje pride)

Listnica opravištva. Na koncu prvega polletja obračamo se k vsem č. gg. naročnikom s prelepo prošnjo, naše narodnej izobraženosti in omiki namenjeno povzetje po moči podpirati. Prosimo torej najuljudneje za doplačanje zaostale in za poslanje dalnje naročnine. Cena iznaša, kakor to čelo lista kaže, za $\frac{1}{2}$ leta 2 gld. — izjemno 1 gld. 50 kr., a pošilja se na „Opravištvo „Zore“ v Mariboru, Pajkova tiskarna.“